

genealogie moderní strategie moci a vědění

eva šlesingerová

SAN103

osnova

- poststrukturalismus
jazyk - moc - difference
- moc
- dohled
- disciplinace
- symbolická moc
- ideologie

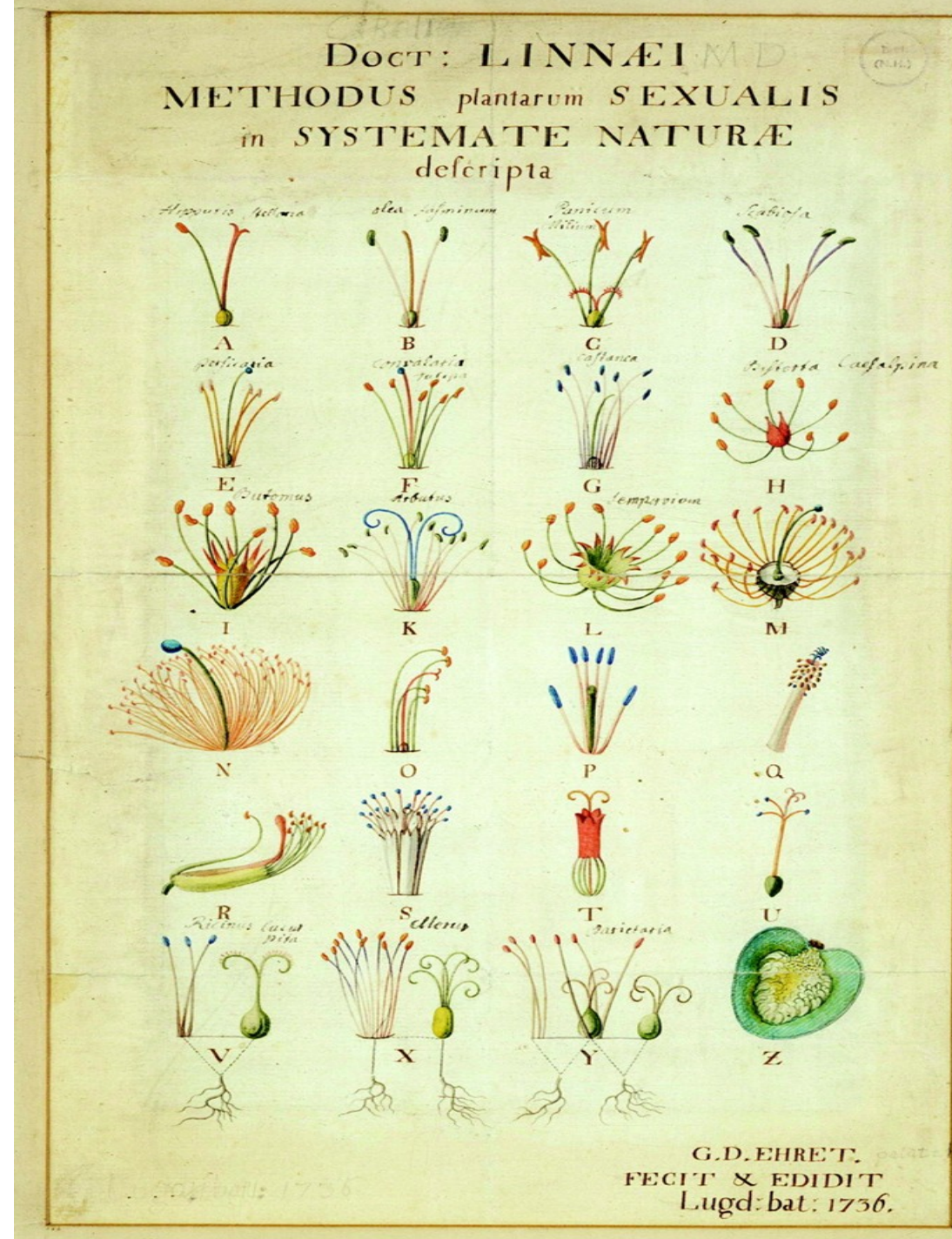
postrukturalismus jazyk/diference /kultura/MOC

- důležitost jazyka
- významy nám nejsou dány esenciálně
- jsou výsledkem prostředí/kultury
- diference na reference
- po II.sv válce
- „autor je mrtev“ (Roland Barthes)
- Jacques Derrida – dekonstrukce,
kritika epistemologie binárních
opozic

Linné a taxonomie přírody

taxonomie přírody

michel foucault_ dohlížet a trestat

„Damiens byl odsouzen 2. března 1757 k veřejnému pokání před hlavní branou Chrámu v Paříži, kam byl přivezen v popravčí káře, nahý, jen v košili, drže hořící voskovou pochoděň ... vezen na náměstí Gréve a na popravišti, které tu bylo uchystáno, jeho tělo bylo na prsou, pažích, stehnech a lýtkách trháno kleštěmi, jeho pravá ruka držící onu dýku, již spáchal řečenou královraždu, byla pálena vřelou sírou a do míst, kde bylo jeho tělo trháno kleštěmi, bylo lito zároveň roztavené olovo, vroucí olej, horká smůla ... poté bylo jeho tělo vlečeno a roztrháno tahem čtvera koní a jeho údy i trup spáleny v ohni na popel a tento popel rozprášen byl ve větru. ...“

michel foucault_ dohlížet a trestat dokument z věznice o organizaci času a prostoru_ Ústav pro mladé vězně 1838

- Článek 17. „Den začíná pro vězně v šest hodin ráno, v zimě, v pět hodin v létě. Práce potrvá devět hodin denně v každé roční době ...“
- Článek 18. „*Vstávání*. Při prvním znamení bubnu musí vězňové vstát a v tichosti se obléknout. Při druhé znamení musí být již vzhůru a stláti si lůžko.
- Článek 20. „*Práce*. Ve tři čtvrti na šest v létě, ve tři čtvrti na sedm v zimě vyjdou vězňové na dvůr, kde si umyjí ruce a obličej a obdrží první dávku chleba. Bezprostředně poté se rozejdou do dílen a nastoupí práci, která by měla začínat v šest hodin v létě a v sedm hodin v zimě.“

jaký je rozdíl mezi těmito dvěma úryvky?

- změny v trestání, v pojetí moci, potlačení mučení, divadlo trestání, expresivita trestů vs. mikrofyzika moci, náprava vs. tresty
- vůle k moci/vědění a moc
- vědění slouží k osvobození
- ne-emancipativní vztah moci a vědění
- vůle k moci jde ruku v ruce s vůlí k vědění_ Friedrich Nietzsche

vědění a moc

- vědění: se tak stává součástí dohlížení, disciplinace, součástí moderní strategie vládnutí
- transformace technik moci
  - příklad: trest_ příklad bolesti, smrti tradiční: spektakulární, proti panovníkovi, rituální charakter
- nové formy trestu - dohled v rámci kolektivní organizace: *kasárna, škola, nemocnice, blázinec*
- nastolení pořádku x kontinuální proces napravování
- příklad vězení, škol, kasáren

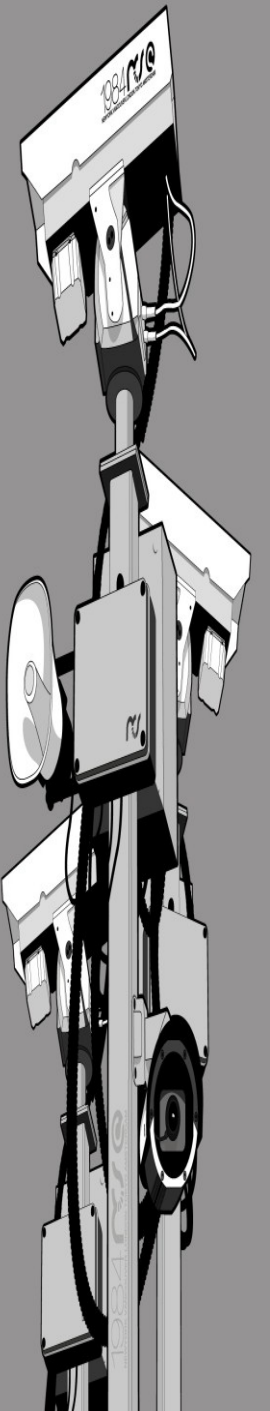

dohlížet a trestat

- vznik novodobé instituce vězení: právo trestat se mění v disciplinární právo dohlížet, střežit
- normalizace: *Cílem této přeměny je dosáhnout proměny lidí, která je učiní konformními se společenskými normami*
- za tímto účelem se vyvíjí příslušné prostředky: jako např.
  - povinná práce, fungující na principu pravidelnosti časového rozvrhu,
  - nebo shromažďování veškerých informací o vězni, které má vést k společensky užitečné proměně delikventa.
- vzniká disciplinační společnost

důsledky tohoto historického momentu:

- nejen vězení, ale celá společnost
- interní kontrola delikventa a policejní kontroly společnosti
- vzniká aparát, který dovoluje kontrolovat skrze delikventy celé sociální pole
- takže internovaná delikvence se stává "politickou pozorovatelnou"

- trestní systém se otevírá metodám kontroly vypracovaným v různých oblastech tehdejší společnosti (vojenství, školství, nemocnice)
- všechny tyto techniky moci jsou založeny na rozřazení individuů v přesně strukturovaném prostoru a přísně uspořádaném čase
- každé individuum je disciplinováno v příslušné sérii podléhající fungující normě
- nové mocenské vztahy jsou spjaty s pozitivním fungováním normy, která si postupně podřizuje všechny životní projevy člověka jako bytost pracující, jako část populace
- Foucault detailně analyzuje především sexualitu

disciplinační společnost

- moderní společnost lze dle Foucaulta označit za "disciplinární"
- disciplínu však není možno identifikovat s mocí obecně nebo s určitou institucí:
- disciplína je pouze typ moci, technologie, protínající společně se souřadnicemi jiných strategií určitou institucí či aparát

MENS T-SHIRT

WOMENS T-SHIRT

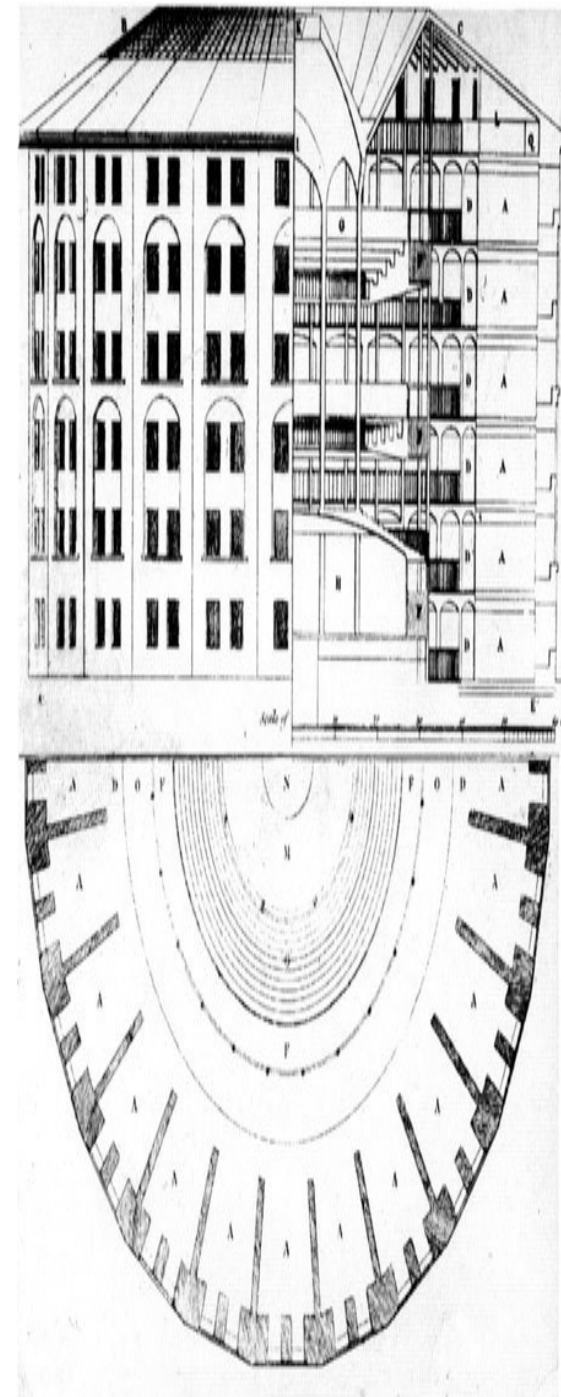

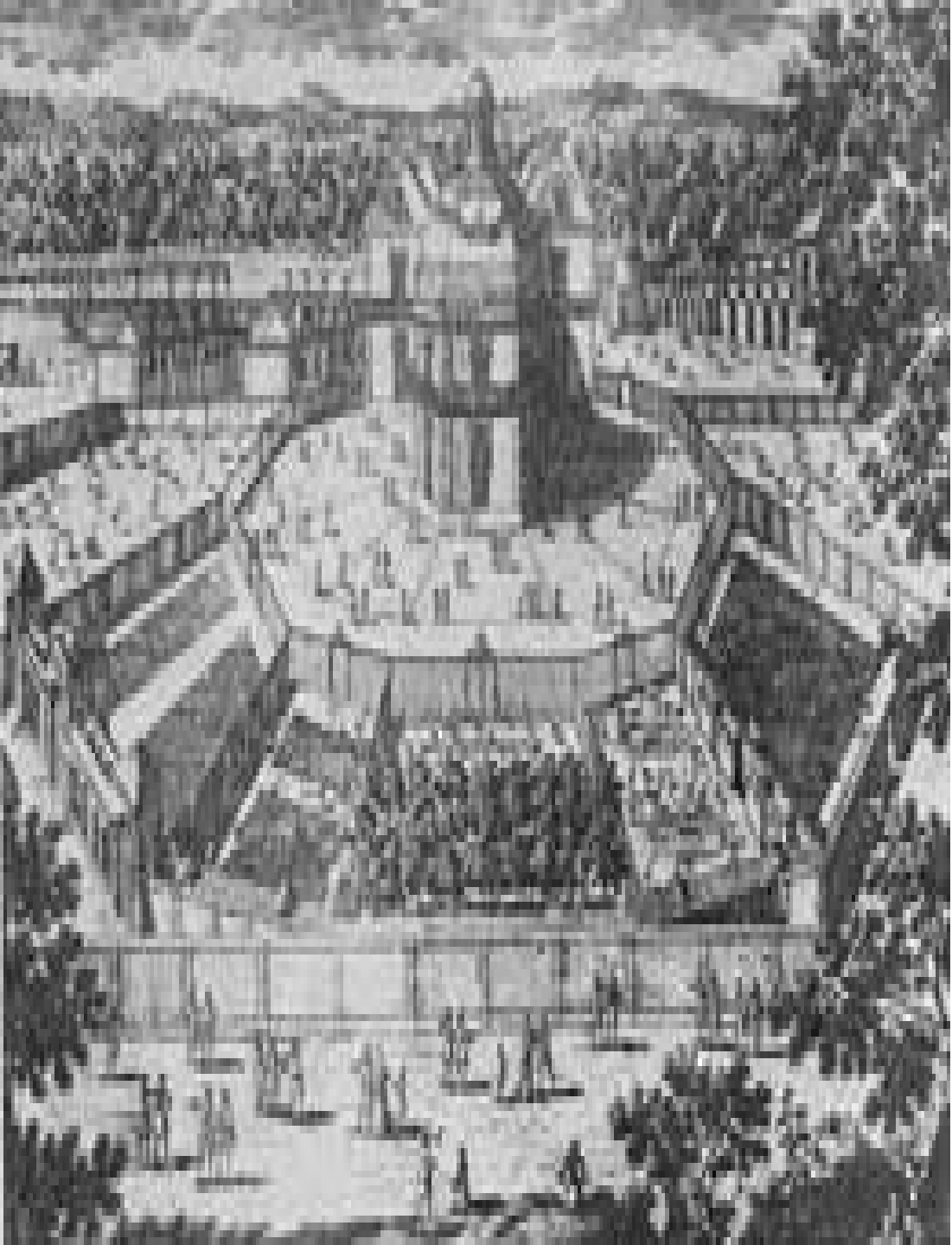
BIG BROTHER

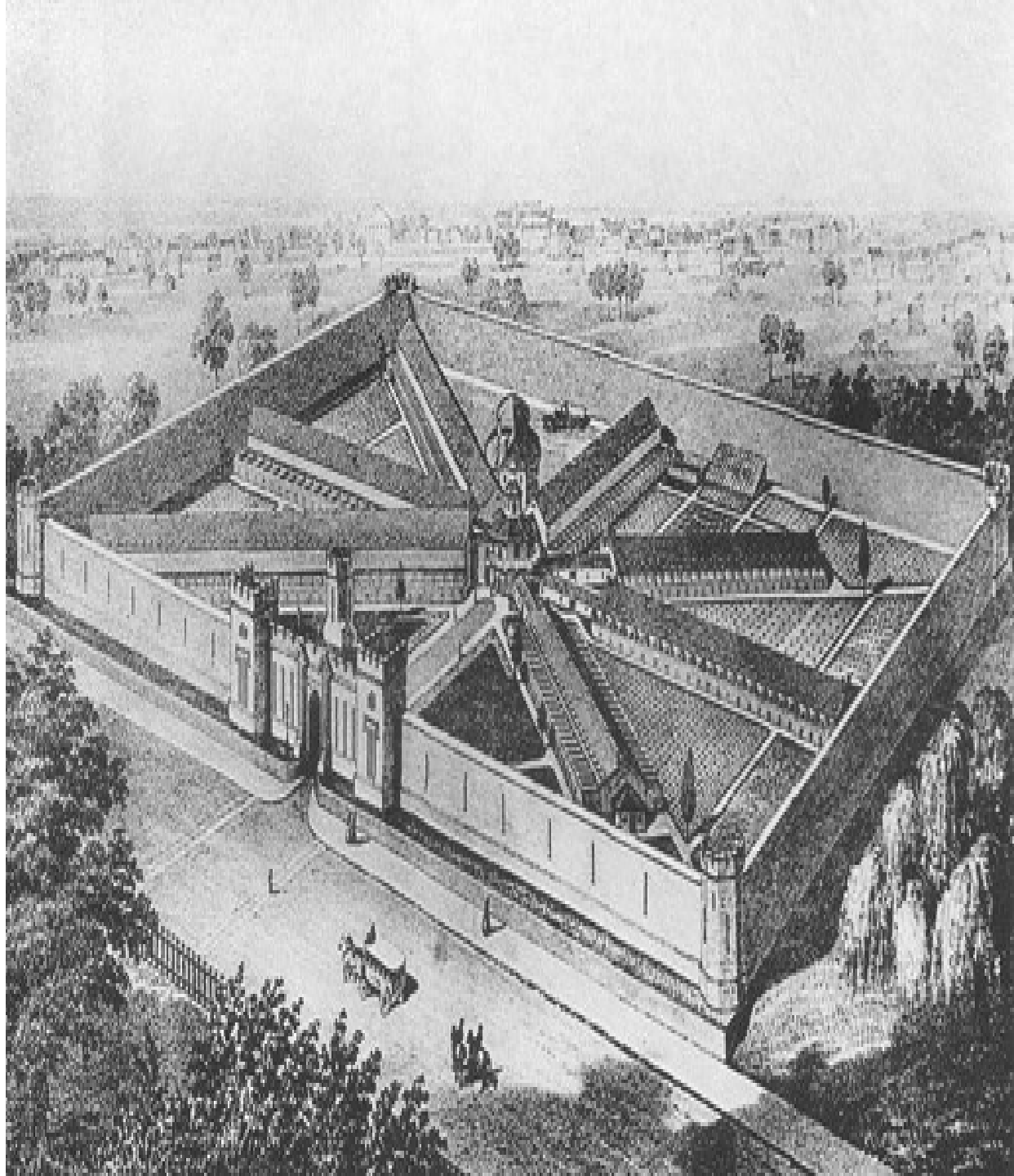
panopticon

- trestní právo se týká toho, co lze o zločinu vypovídat
- je to režim řeči, který klasifikuje zločiny a předepisuje tresty
- vězení je naproti tomu viditelnost, stavba z kamene, kterou definuje
- centrální věž obkroužená celami - umožňuje dohlížiteli vidět a nebýt viděn
- dominance vizuálního v současném světě

p
a
n
o
p
t
i
k
o
n

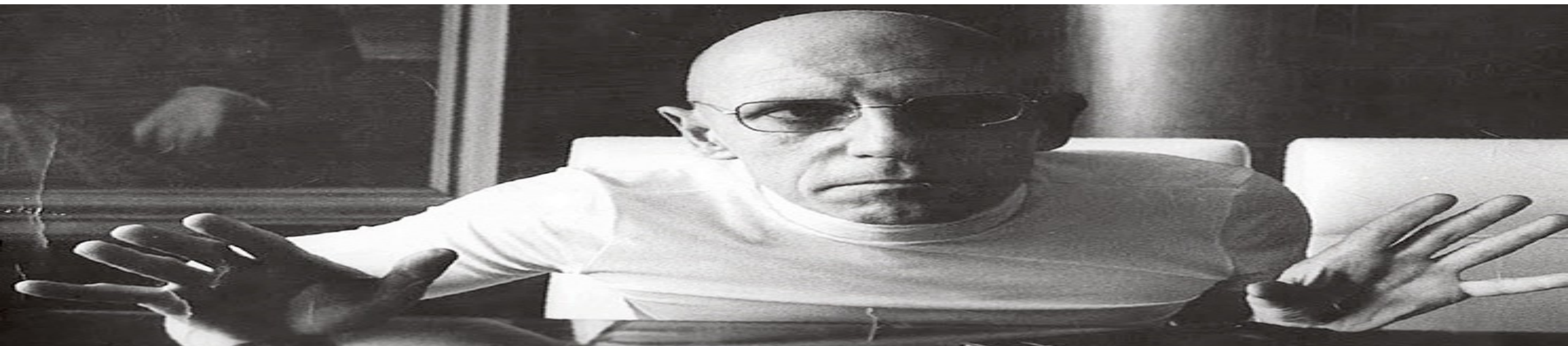

co je to Panopticon?

- viditelnost, metafora celé společnosti JEREMY BENTHAM: panopticon (metafora) model pro disciplinární moc
- princip dohledu: musím se chovat tak jako by mě viděli. Strážný tam nemusí být.
- princip kontroly, viditelnosti (příklad kamer)
- disciplinace celé společnosti, ale i individuí
- pohled, dohled (příklad kamery), metafora prostoru

- moc x autorita x násilí
- vlastnit moc: předpoklad subjektu moci (panovník, nositel moci), fyzická rovina donucení lidí jednat určitým způsobem (násilí, mučení, vězení, oběšení)
- moc jako síť mezi dominujícím a tím, komu je vládnuto
- Weber: moc je legitimní užití násilí, privilegovaně ho má stát, Bourdieu: koncentrace kapitálů

co je to moc?

- my všichni jsme nositelé moci_ učitelé, školy, prodavači, továrny, manažeři, věznice, soudy
- moc působí na mikrofyzické úrovni_ gesta, organizace času, prostoru
- moc není individuem konsolidovaná a není homogenní dominací nad ostatními
- moc je něčím, co cirkuluje, co individua vykonávají a zakoušejí moc. Individua jsou také elementy artikulace moci, spíše než jejím cílem

jak studovat moc?

moc jako vztah

- moc není žádná substance, ani atribut, po jehož původu bychom měli pátrat
- moc je vztah mezi silami; nebo obráceně, každý vztah mezi silami je vztahem moci
- neklade se tudíž otázka "Co je moc a odkud přichází?", ale "jak se vykonává?"
- Dalším stupněm rozlišení vztahů moci je jejich oddělení od praxe násilí

jak studovat moc?

moc jako vztah

- Foucault provádí rozlišení mocenských vztahů "weberovskou" definicí:
  - To, co definuje mocenský vztah, je ve skutečnosti způsob jednání, které na ostatní nepůsobí přímo a bezprostředně, nýbrž které působí na jejich vlastní jednání.
- „Jednání působící na jednání, zasahující možná či skutečná jednání, přítomná či budoucí jednání“

internalizace moci/dohledu_ příklad těla

moc individualizující a moc totalizující

praktiky vládnutí

- praktiky dominance
- praktiky já/techniky já/subjektivace
- musí participovat Subjekt, musí přijímat, akceptovat identitu žáka, učitele, pacienta
- ke konci 18. století se objevuje nový fenomén, nová distribuce individualizované moci: moderní stát
- stát integruje jedince prostřednictvím normalizace, disciplinace a konformity

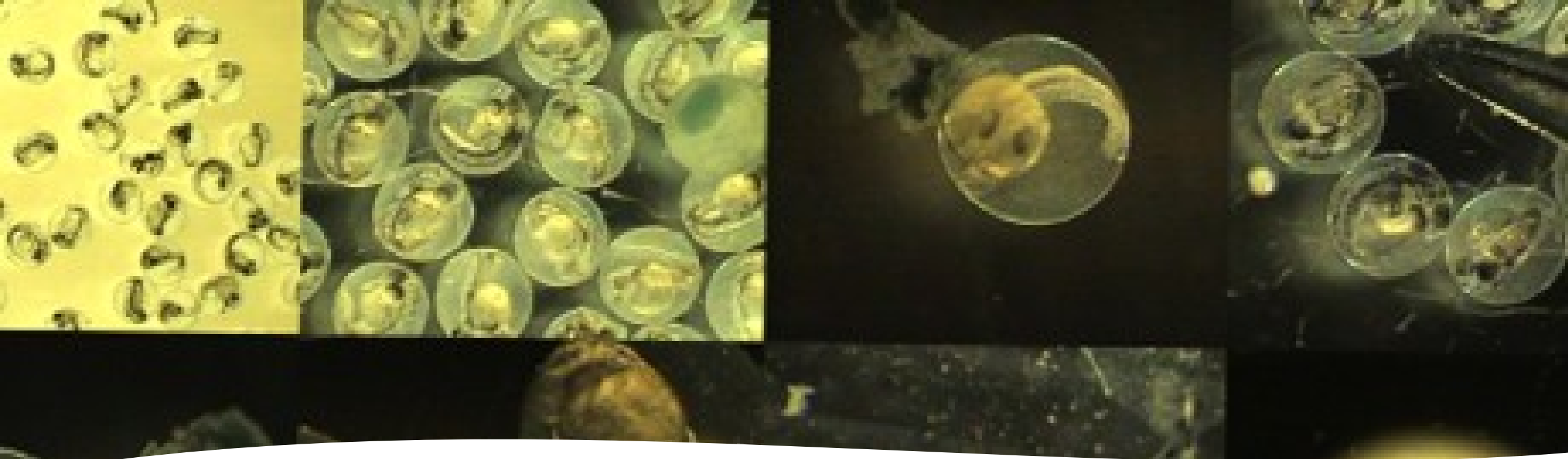
governmentalita

Michel Foucault

- a) způsob produkce občanů vhodných a schopných naplnit politiky vládnutí
  - b) způsob tvorby praktik (mentalit, racionalizací či technik), prostřednictvím kterých je lidem, populacím vládnuto
- Lukes: *Power: A radical view. 1974* - trojrozměrné pojetí moci, nejen A působí na B proti jeho vůli, ale B to chce, má zvnitřněnu představu o tom, co by mělo chtít - variace na Marxovo *falešné vědomí*.
    - Sám Lukes se vztahuje ke Kantovi a k obecné human condition - lidé si neuvědomují svoje objektivní (Marx), transcendentní (Kant) zájmy
    - Jeden rozměr: moc se uplatňuje zjevně, druhý: moc se uplatňuje skrytě, třetí: lidé ani nemají představu o tom, že jsou ovládání.

biomoc

biopolitika

„Ale život, o němž tu běží, není právní existence panovníka, nýbrž biologická existence populace. Stala-li se snem moderní moci genocida národa, nejde tu o návrat starodávného práva zabíjet; je to proto, že moc se klade na rovinu života, druhu, rasy a masového fenoménu populace, a na ní se také vykonává“ (Foucault 2002:160)

biomoc

Michel Foucault

• *Vůle k vědění, Zrození biopolitiky, Je třeba bránit společnost*

- anatomo-politika lidského těla

- biopolitika populace

regulace/tělo-prostor, regulativní kontroly

populace jako problém politický, vědecký, biologický, jako problém moci

„Disciplíny těla a regulování populace konstituují dva póly, kolem nichž se rozvíjí moc nad životem. Zavedení této technologie dvou tvářích – anatomické a biologické, individualizující a klasifikující, obrácené k projevům těla a zaznamenávající procesy života – během klasického věku charakterizuje moc, jejíž hlavní funkcí již od nynějška nebude zabíjet, nýbrž prosazovat krok za krokem život. Starodávná moc smrti, symbol panovníkovi moci, je nyní důsledně zatlačována do pozadí pěstováním těla a racionální správou života. Během klasického věku došlo k rychlému vývoji rozmanitých disciplín – škol, kolejí, kasáren, dílen; objevily se problémy porodnosti, dlouhověkosti, veřejného zdraví, bydlení, migrace na poli praktické politiky a ekonomických pozorování; nastala exploze rozmanitých a početných technik, které mají zajistit podrobení těla a kontrolu populace. Tímto se otevírá éra „biomoci“

(Foucault 1999:162)

biomoc – biopolitika populace

- pěstování těla a racionální správa života
- školy, koleje, kasárna
- problémy porodnosti, dlouhověkosti, veřejného zdraví, bydlení, migrace na poli praktické politiky
- rozmanité techniky, které mají zajistit podrobení těla a kontrolu populace Tímto se otevírá éra „biomoci“.
  - (viz Foucault 2002)

moderní národní biomoc

- specifická forma moderní administrace života ve společnosti, forma moci, která činí lidský život a jeho projevy viditelnými
- zároveň je prostřednictvím ní tento život racionálně vytvářen a disciplinován.
- produktivní a racionální vytváření a správy lidských životů, těl, populací.
- důležitá hranice mezi tím, co má žít a co musí zemřít.

moderní národní biomoc

- přičemž smrt není „pouze“ smrtí fyzickou, biopolitické postupy život redukuji sociálně
- „smrt“ – společensky i jako
  - vyhnání,
  - odsun,
  - zničení,
  - uzavření do ghett,
  - věznic,
  - či ustanovení speciálních statusů pro určité skupiny obyvatel

Foucault:

Je třeba bránit společnost

- biopolitika: snaha dosáhnout globální homeostáze bezpečnosti celku v poměru k vnitřním nebezpečím.
  - příklad města, sexuality (průniku disciplinace a regulace, organismem a populací)
  - normalizace
  - rasismus

biologické občanství

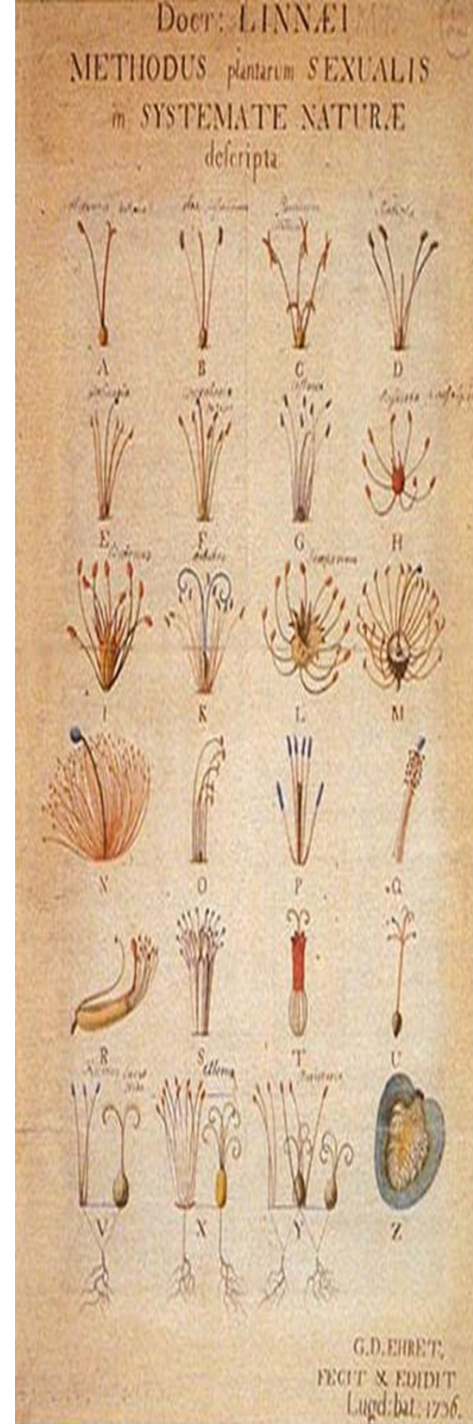
„A new kind of citizenship is taking shape in the age of biomedicine, biotechnology and genomics. We term this 'biological citizenship'“.

Rose and Novas, 2005:439

doba genomická

- "ti, kteří mohou žít a ti, kteří mají zemřít"
- společnost jako biologizované kontinuum
- hierarchie a klasifikace
- *bios* jako otázka politiky a purifikace

- starověká klasifikace
- Linné a moderní desire to classify
- Foucault: rasismus nejen etnické kategorie, ale vnitřní ohrožení, „které dovoluje screening každého a všeho v dané společnosti“

Adriana Petryna_
Life Exposed_
Chernobyl

- biological robots

klasická bio-moc

- vykonává ji stát
  - stát jako hlavní biopolitický aktér
- centrem je tělo
  - tělo jako konzistentní jednotka,
- disciplíny
- národ a populace
- exkluze/inkluze
- válka

nová biomoc/biopolitika

- molekularizace života & tělo jako informace/informatika
- mikrofyzika
- politika biohodnoty
- rhizomický charakter
- transnacionální/globalní orientace

deleuze

"Rhizome nemá žádný začátek ani konec; je pořád uprostřed, mezi věcmi, mezibytí, intermezzo. Strom je odnož (synovství, vyrůstání z), rhizom je však spojení, aliance".

Deleuze/Tisíc plošin)

<http://www.youtube.com/watch?v=IP1cCjBkWZU>

biobanky

geny, spermie, vajíčka, kmenové
buňky, tkáně

De Code Island

Národní DNA databáze

<https://www.uoou.cz/databaze-dna/ds-2479/p1=2479>

Česká gen-báze

<http://www.genebaze.cz/cgi-bin/czdna.cgi>

biopolitika v čase koronaviru

- <https://critinq.wordpress.com/2020/04/02/biopolitics-in-the-time-of-coronavirus/?fbclid=IwAR3cZtJC4uCoPLLV EnMFI8gJbZ4FU OXaJW4E9njqPWYDnaAcXzC54skA>

vztah mezi mocí a věděním: IDEOLOGIE

- Marx - falešné vědomí, fetišizace, odzizení
- Mannheim - *Ideologie a utopie*
- Gramsci - hegemonie
- Althusser - *Ideological State Apparatuses* (1969)
- Lévi-Strass - ideologie nebo mytologie?
- Foucault - dohled, disciplinace, rezistence, vědění/moc, normalizace
- Geertz - ideologie jako kulturní systém, symboly

vztah mezi mocí a věděním: ideologie

- teorie zájmů: ideologie je zbraní a maskou
- projevy zkoumání v kontextu univerzálního boje o převahu. Lidé bojují o moc
- marxistická tradice
- závislost aktérů ideologie na sociální pozici, zejména soc. třídě
- myšlenky jsou zbraně a výborný způsob, jak institucionalizovat určitý pohled na skutečnost -zastávaný určitou skupinou, třídou, je chopit se politické moci a prosadit ho
- falešné vědomí_ klame neinformované lidi

vztah mezi mocí a věděním: ideologie

- teorie napětí: ideologie
příznakem a lékem, id. Projevy
jsou zkoumány v kontextu trvalé
snahy o nápravu
sociopsychologické nerovnováhy
- lidé utíkají před pocitem
úzkosti_sociální psychologie,
Freud

vztah mezi mocí a věděním: ideologie

- ideologie jako kulturní systém: kultura, diskurz
- systém významů (médiá)
- Clifford Geertz, role symbolů a sdíleného vědění
- Michel Foucault

město, mor, Foucault, panoptikon

„Dangerousness, meant that the individual "must be considered by society at the level of his potentialities (ses virtualites) and not at the level of his acts," not as someone who had actually violated a law, but as someone whose potential behavior had to be subject to control and correction“.

Abnormal, xxxiii

abnormal

„Expert psychiatric opinion makes it possible to transfer the point of application of punishment from the offense defined by the law to criminality evaluated from a psychologico-moral point of view.“ (Abnormal/Foucault: p.16)

„What is essential is that it makes it possible to resituate the punitive action of judicial power within a general corpus of reflected techniques for the transformation of individuals“.

(Abnormal/Foucault: p.16)